

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Юрий Павлов Янакиев

катедра „Психология“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование в област на висше образование

3. Социални, стопански и правни науки;

професионално направление: 3.2 Психология;

докторска програма: „Специална психология“

Автор: Майа Бисерова Фьодорова-Радичева

Тема: *Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене*

Научен ръководител: проф. дпн Дора Стоилова Левтерова-Гаджалова, Педагогика и управление на образованието, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1329 от 23.04.2021г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Социални интеракции при ученици със специфични нарушения на способността за учене* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.2 Психология; докторска програма: „Специална психология“.

Автор на дисертационния труд е Майа Бисерова Фьодорова-Радичева, докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Психология“, с научен ръководител проф. дпн Дора Стоилова Левтерова-Гаджалова, катедра „Педагогика и управление на образованието“, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Майа Бисерова Фьодорова-Радичева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.);

Докторантката е приложила 5 самостоятелни статии.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Майа Фьодорова-Радичева завършва ОКС Бакалавър по „Психология“ и ОКС Магистър по „Психология на управлението“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. По време на обучението си активно се включва в качеството си на студент и докторант в традиционните студентски форуми с доклади и публикации. Участва в дейностите на Докторантското училище към факултета. С преподавателите и студентите от университета поддържа полезни за академичното си израстване контакти. През периода 2016-2018г. се е част от работна група от страна на ЗГУРА-М ЕООД по проект от програма „Еразъм+“, посветен на работа с хора от уязвими групи. От 2018 година предлага консултация и терапия на частна практика. Образователната и професионалната и ориентация е фокусирана в полетата на организационната и специалната психология.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Специфичните нарушения на способността за учене неминуемо се превръщат във все по-актуален проблем в контекста на приобщаващото образование, който е породен от необходимостта от прилагане на единни диагностични методи и адекватни терапевтични практики в образователна среда. Същевременно открояването на специфичните особености в межличностните взаимоотношения на учениците със специфични нарушения на способността за учене е съществен фактор за подобряването на училищната среда и изграждането на приоб-

щаваща училищна култура, която да улесни равнопоставено участие на всички деца в училищния и социалния живот.

4. Познаване на проблема

Прочитът на теоретичния обзор показва, че докторантката познава задълбочено състоянието на проблема и оценява творчески литературния материал. Значителна част от предложените в използваната литература 92 източника, от които 67 на кирилица и 25 на латиница, са актуални. Добро впечатление прави коректното им цитиране в текста. Идеите, понятията и съответните теории и изследвания по разработваните в доктората теми са умело въведени и разгърнати в изложението.

5. Методика на изследването

Изследването е издържано откъм методология и интерпретация на данните, които са визуализирани в съответните таблици и диаграми. В изследването участват 32 изследвани лица. Експерименталната група включва 16 ученика със специфични нарушения на способността за учене (8 момчета и 8 момичета). Контролна група е от 16 ученика в норма (9 момчета и 7 момичета), на възраст между 10 и 16 години, учащи в 17 различни училища на територията на област Пловдив. Причините за включване на относително малък брой изследвани лица се аргументира с две основателни причини: ниската честота на проява на нарушенията, включени в специфичните нарушения на способността за учене, и ограниченията за физически контакт, свързани с обявяването на извънредно положение в следствие на пандемията от Ковид-19.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Първата глава на докторската теза е с обем от 75 страници под заглавие „Теоретичен преглед и позиции по нормативни документи“. Прегледът на теоретичната постановка е ориентиран по двете дефинирани в заглавието семантични оси. Първата от тях е с обем от 36 страници и е посветена на специфичните нарушения на способността за учене. В нея подробно се разглеждат дефиниции, теории и позиции на български и чуждестранни изследователи, които са разпознаваеми с трудовете си в това научно поле. Ценен принос представлява подглавата, посветена на невропсихологическа перспектива, която по мое мнение очертава ясно продуктивността на съвременните изследвания в областта на специфичните нарушения на способността за учене. Въведена е типологията на специфични нарушения на способността за учене, която е надградена с информация относно психологическите характеристики на децата със специфични нарушения на способността за учене. Авторката е посветила специално внимание и на аспектите, свързани с нормативната база и спецификата на образователния

модел в България. Тук тя изяснява модела, залегнал в нормативната база, засягаща учениците със специални образователни потребности и тези със специфични нарушения на способността за учене, в частност.

Втората смислова ос, която се очертава като заявка в заглавието на докторската теза, е насочена към разглеждане на теоретичните подходи за изследване на социалните взаимодействия. В тази част от обзора с обем от 43 страници са предложени теории, свързани с психологическите възрастови особености на учениците със специфични нарушения на способността за учене и дефицитите в социалното общуване, които произтичат от тях. Следва една от задължителните теми в обзора, посветена на ефектите на груповата динамика в контекста на училищното взаимодействие. Изложението е балансирано с други две съществени теми, посветени на контекстуализацията на аза в процесите на социално взаимодействие.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Съдържателният анализ на научните и научно-приложните постижения в дисертационния труд се изразяват както в предоставянето на нови знания, така и в създаването на адаптирани, подходящи за изследването на деца със специфични нарушения на способността за учене инструменти.

Основните оригинални приноси на настоящия труд могат да бъдат обобщени в следните научни направления:

1. Изготвен е подробен преглед на научната литература и изследванията върху различните аспекти, свързани с характеристиките на децата със специфични нарушения на способността за учене.

2. Разгледани са невропсихологическите основи на нарушението и различните предположения, засягащи етиологията на нарушенията.

3. Предложен е обзор на нормативната основа на обучението на ученици със специфични нарушения на способността за учене в българското приобщаващо образование.

Приложните приноси в дисертационния труд са следните:

1. Предложена е адаптация на инструмент за изследване на социалния кръг на общуване, подходяща за деца със специфични нарушения на способността за учене над 10-годишна възраст.

2. Разработена е адаптация на инструмент за изследване на самочувствието, подходяща за деца със специфични нарушения на способността за учене над 10-годишна възраст.

3. Разработена е адаптация на инструмент за изследване на съгласуваността на „Аз-образ“-а, подходяща за деца със специфични нарушения на способността за учене над 10-годишна възраст.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, които докторантката е предложила към материалите, са 5 самостоятелни статии. Отражение на резултатите от дисертацията в науката – използване и цитиране в трудовете на други автори, не са известни.

9. Автореферат

Съдържанието и качеството на автореферата свидетелстват, че той е направен според изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

10. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки и препоръки към проведеното изследване и предоставения комплект материали.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на специфичните изисквания на Педагогическия факултета, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Майа Бисерова Фьодорова-Радичева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност психология, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“* на Майа Бисерова Фьодорова-Радичева в област на висше образование в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни

науки; професионално направление: 3.2 Психология; докторска програма: „Специална психология“.

15.06.2021 г.

Рецензент:

Доц. д-р Юрий Павлов Янакиев

катедра „Психология“

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

.....